

Ričardas Mironas (1908–1979): sovietinio mokslininko karjeros profilis (archyvinių šaltinių apžvalga)

Nijolė Juchnevičienė

Anglistikos, romanistikos ir klasikinių studijų institutas
Vilniaus universitetas
El. paštas nijole.juchneviociene@ff.vu.lt
ORCID iD 0000-0002-9929-3880

Anotacija. Šiame straipsnyje, susijusiame su Lietuvos klasikinės filologijos mokslo istorija, apžvelgiama VU profesoriaus, Klasikinės filologijos katedros vedėjo (1976–1979 m.) Ričardo Mirono akademinė karjera. Remiantis Vilniaus universiteto mokslinėje ir Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekose esančiais Ričardo Mirono fondais, siekiama atskleisti, kaip Ričardas Mironas, būdamas vienas iš tų žmonių, kurie sovietų valdžiai atrodė nepatikimi tiek dėl savo „buržuazinės“ kilmės, tiek dėl aktyvaus dalyvavimo nepriklausomos Lietuvos kultūriname gyvenime ir sąsajų su Tautininkų partija, ne tik sugebėjo išvengti represijų, bet ir pasiekė karjeros aukštumų griežčiausios sovietų valdžios kontrolės metais. R. Mirono fonduose esantys egodokumentai publikuojami pirmą kartą.

Reikšminiai žodžiai: Ričardas Mironas, klasikinė filologija, Vilniaus universitetas, Filologijos fakultetas, Klasikinės filologijos katedra.

Career Profile of the Soviet Scholar: Ričardas Mironas (1908–1979)

Abstract. The present article gives a survey of R. Mironas academic career based upon archive material kept in the Vilnius university library and in the Martynas Mažvydas National Library. R. Mironas' egodocuments are published for the first time. They help to understand the contemporary situation in the institutions of high education and the constant ideological constraint felt by the academic staff.

R. Mironas is the only one among the Lithuanian classicists whose name is rarely spoken, according to the dictum *nil, nisi bene*. It is not much written about him until the present day, in spite of the fact that Mironas was one of the most gifted and colourful personalities. He is regarded as one of the beginners of the Oriental studies in Lithuania. R. Mironas was born to an outstanding family; none of his colleagues could make a similar boast. After the Russian occupation he did not leave Lithuania like most of the Lithuanian intellectuals and in 1944 started teaching at Kaunas university. He made his choice to become a social climber from the very beginning of the occupation. He made a spectacular academic career due to his ability to adapt to the ideological requirements and to easily change his creed on demand.

Keywords: Ričardas Mironas, Classical philology, Vilnius University, Faculty of Philology, Department of Classics.

Received: 25/11/2021. Accepted: 14/12/2021.

Copyright © Nijolė Juchnevičienė, 2021. Published by Vilnius University Press.

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Daugelio tų, kurie studijavo ar dirbo Vilniaus universiteto Filologijos fakultete praėjusio amžiaus antroje pusėje, atmintyje išliko trys asmenybės – Jonas Dumčius, Leonas Valkūnas ir Ričardas Mironas. Tai buvo ryškios ir savitos personalijos, tapatinčios su klasikine filologija ir kiekviena savaip reprezentuojančios archetipinius filologo klasiko bruožus. Šie asmenys tvirtai įaugę į to meto filologų kolektyvinę atmintį ir tapę studentų folkloro dalimi.

Tiek Jonui Dumčiui, tiek Leonui Valkūnui kolegos yra atidavę kuklią pagarbos ir dėkingumo duoklę: yra išleisti atsiminimai, paremti egodokumentais, surengta parodų ir minėjimų, paskelbta publikacijų žiniasklaidoje ir mokslo žurnaluose, aptartas indėlis į Lietuvos mokslą, švietimą ir kultūrą, pagaliau, jų ori ir garbinga laikysena sovietinės okupacijos metu. Tačiau imponantiškasis Ričardas Mironas lieka Lietuvos klasikinės filologijos mokslo istorijos išnašose. Nepaisant to, kad jis buvo vienas pirmųjų pokarinio Vilniaus universiteto Klasikinės filologijos katedros profesorių, aktorės Monikos Mironaitės brolis, kunigo Vlodo Mirono sūnėnas, šiandien jo vardas žinomas retam. Mažai minimas jis ir sesers Monikos atsiminimuose (Mironaitė 2002). Tais atvejais, kai jo indėlis į Lietuvos aukštojo mokslo raidą yra prisimenamas, dažniausiai vadovaujamosi nerašyta taisykle *nil, nisi bene*. 1981 m. *Kalbotyros* XXXII(1) numeryje paskelbtame jo atminimui skirtame nekrologe, pasirašytame redakcinės kolegijos¹, Ričardas Mironas pristatomas kaip iškilus mokslininkas, mokslo organizatorius, puikus pedagogas ir vertėjas iš senosios graikų ir sanskrito kalbų. Nekrologe trumpai pristatyti gyvenimo ir karjeros faktai, darbų reikšmė, bet daugiausia dėmesio skiriama veiklai „visuomeniniame gyvenime“: R. Mironas buvo ilgalaikis Vilniaus universiteto partinio komiteto narys, fakulteto partinės organizacijos sekretorius, universiteto partinės organizacijos sekretoriaus pavaduotojas, „Žinijos“ draugijos valdybos ir prezidiumo narys, „Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ mokslinis konsultantas, Lietuvos draugystės ir kultūrinių ryšių su užsienio šalimis draugijos Indijos bičiulių sekcijos pirmininkas, TSRS–Indijos draugijos viceprezidentas. Sovietinio laikotarpio pradžioje Klasikinės filologijos katedroje, kurios dauguma narių buvo baigę Vytauto Didžiojo universitetą, buvo siekiama pagal išgales išsaugoti vakarietiškas klasikinės filologijos mokslo ir studijų tradicijas. Katedros nariai nepasižymėjo „ideologiniu augimu“, jos darbuotojai ir studentai sunkiai pasidavė „komunistiniam auklėjimui“ ir už tai nuolatos buvo „auklėjami“ Vilniaus universiteto komunistų partijos biuro posėdžiuose ir visuotiniuose susirinkimuose². Vienas iš „auklėjančiųjų“ buvo ir Ričardas Mironas.

Šiame straipsnyje apžvelgsime archyvinius dokumentus, saugomus Ričardo Mirono fonde VU MB Rankraščių skyriuje (F 128, 214 s. vien.) ir Ričardo Mirono fonde Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (F133, 162 s. vien.), ir, remdamiesi jų visuma, sieksime atsakyti į klausimus, susijusius su Ričardo Mirono biografija ir veikla. VU MB fondą, sudarytą iš VU buvusių dokumentų po 1979 m., sudaro R. Mirono dokumentai nuo 1934 m.: mokslinę kvalifikaciją įrodantys diplomai, mokslinės stažuotės ataskaitos, autobiografija, pažymos („charakteristikos“), apdovanojimai, paskaitų konspektai, užrašų sąsiuvinis, proginių kalbų ir sveikinimų tekstai bei kt. Martyno Mažvydo Retų knygų ir

¹ Redaktoriaus netekus (Ričardo Mirono atminimui). *Kalbotyra* XXXII (1), 1981, 143–144. R. Mironas buvo šio žurnalo atsakingasis sekretorius nuo pat jo leidimo pradžios 1958 metais.

² Apie Klasikinės filologijos katedrą sovietų okupacijos metais žr. Juchnevičienė 2013.

rankraščių skyriuje esantis fondas (kolekcija) buvo priimtas 1983 m. iš V. Mironienės ir apima dokumentus nuo 1933 iki 1979 m. Kolekciją sudaro dokumentai, susiję su R. Mirono akademinė karjera įvairiose darbovietėse: daug ranka rašytų autobiografijų, prašymai priimti į darbą ir atleisti iš jo, daug skundų ir pareiškimų, prašymai priimti į VKP(b), užpildytos anketos, įsakymai, susiję su darbine veikla, susirašinėjimas su draugais, straipsnių juodraščiai, poetinės ir draminės kūrybos fragmentai bei kt. Straipsnyje taip pat naudojamos ir skelbtas šaltiniai, kuriuose minimi R. Mirono biografijos faktai.

Ričardas Mironas, kaip ir jo broliai bei sesuo³, nuo vaikystės pasižymėjo gabumais kalboms ir literatūrai, muzikai ir kūrybai. Ričardo sesuo Monika Mironaitė savo atsiminimuose rašė: „Visi Mironai gabūs, truputį gabesni nei vidutinių gabumų žmonės“ (Mironaitė 2002, 12). Tam turėjo įtakos šeimos aplinka⁴. Taigi R. Mironas turėjo dideles galimybes realizuoti dar jaunystėje išsikeltą siekį – gyvenimą paskirti kalbotyros mokslui ir klasikinių kalbų studijoms: „Universiteto studijoms turėjau gana palankias sąlygas. Savo pašaukimą jau buvau išsiaiškinęs ir galėjau iš karto ramiai atsiduoti dar vaikystės svajonėse pasirinktam mokslui. Studijavau lyginamąjį kalbų mokslą ir senovės kalbas“ (*Curriculum vitae*, VU MB Rankraščių skyrius F 128–213). Vis dėlto įspūdinga karjera buvo grindžiama ne išskirtiniais mokslo pasiekimais, o sąmoningu apsisprendimu veikti kitu būdu. Stebėtina, kaip jis, vienas iš tų žmonių, kurie, sovietų valdžiai būdami įtartini tiek dėl savo „buržuazinės kilmės“, tiek dėl aktyvaus dalyvavimo nepriklausomos Lietuvos kultūriniame gyvenime ir sąsajų su Tautininkų partija, sugebėjo pasiekti karjeros aukštumų griežčiausios sovietų valdžios kontrolės metais.

R. Mirono akademinė karjera įgauna pagreitį dar nepriklausomoje Lietuvoje. Baigęs studijas Kauno universiteto Humanitarinių mokslų fakultete (1928–1933), kuriame studijavo kalbotyrą ir klasikinę filologiją, ir apgynęs labai gerai įvertintą baigiamąjį darbą *Lietuvių kalbos ir sanskrito daiktavardžių linksniavimo bendrybės*, R. Mironas gauna Lietuvos valstybinę stipendiją ir trejiems metams (1933 m. spalio–1936 m. birželio) išvyksta į Paryžių, kur Sorbonos Indijos civilizacijos institute studijuoja sanskritą ir Indijos kultūrą. 1935 m. veda Danijos pilietę Anny Brandt (F 133-6-18 VU kadrų įskaitos kortelė), 1936 m. gimsta duktė Sita.

VU MB rankraščių skyriuje saugomame fonde išliko Kauno Humanitarinių mokslų fakulteto dekanui adresuotos *Švietimo ministerijos stipendininko R. Mirono stažuotės ataskaitos* (F 128–213). 1934 m. rugpjūčio 10 d., vertindamas R. Mirono darbą, p. Louisas Renou, *Directeur d' études à l'École des Hautes Etudes en Sorbonne, Secrétaire de l' Institut de*

³ Šeimoje gimė 5 vaikai, bet vienas brolis ir sesuo anksti mirė.

⁴ Tėvas Petras Mironas buvo kilęs iš Rokiškio apskrities, ūkininkų šeimos. Baigęs Veterinarijos institutą buvo paskirtas veterinarijos gydytoju į Duchovščiną Smolensko gubernijoje. Ten jis susipažino su gydytojo dvarininko Georgijaus Feldmano šeima ir pamilo jų vyresniąją dukrą Lioni, kuri tuo metu buvo Maskvos konservatorijos antro kurso studentė, anot D. Jakševičiūtės, „talentinga vokalistė, kuriai pranašavo puikią karjerą, didesnę, nei jos bendrakersei A. Neždanovai. Suprantama, tekėti už paprasto veterinaro, kuris, be to, buvo už ją aštuoneriais metais vyresnis, Lioni nenorėjo. Tačiau tėvai ją įkalbėjo, gal net privertė, ir 1903 m. gegužės mėn. Petras Mironas susituokė su Lioni Feldman. Jos motina buvo kilminga švedė von Wahl, todėl Lioni visą gyvenimą savo santuoką laikė mezaliansu“ (Jakševičiūtė 2008, 7–8).

Civilisation Indienne, atsiliepia apie jį kaip apie daug žadantį, darbštą, galintį padaryti puikią sanskritologo ir indoeuropeisto karjerą ir konstatuoja, kad R. Mironas išreiškia didelį norą rašyti doktoratą Paryžiaus universitete. Vis tik šis siekis liko neįgyvendintas.

Grįžęs iš Prancūzijos, R. Mironas buvo pašauktas atlikti karinės tarnybos Lietuvos kariuomenėje (1936–1938 m.)⁵. 1939 m., kaip pats rašo, „mokslo tikslais“ lankosi Danijoje. 1940 m. išsiskiria su žmona. 1938–1944 m. mokytojauja Kauno progimnazijoje, Kauno VI gimnazijoje, Vilkaviškio gimnazijoje. 1938 m. rašytame *Curriculum vitae*, matyt, teiktame siekiant įsidarbinti Kauno universitete, savo vidurinį išsilavinimą, kurį buvo įgijęs Rusijoje, jis įvertina taip: „1921 m. rudenį po įvairių vargų grįžome į Lietuvą ir apsigyvenome Kaune. Reikėjo tęsti gimnaziją, o čia pasirodė, kad iš mano pas bolševikus išeito mokslo nauda tebuvo labai menka. Mane 1922 m. sausio mėn. tepriėmė į II-ąją lietuvių gimnazijos klasę. Vadinasi, revoliucija privertė mane atsilikti trimis klasmėmis!“ Nuo 1944 m. ironiškas ir niekinamas bolševikų revoliucijos vertinimas pasikeis į egzaltuotą šlovinimą⁶.

Karo metais R. Mironas grįžo į Vilkaviškį. Kaip rašo jis pats, trečią karo dieną, vokiečiams užėmus Kauną, jis „kaip sovietinis aktyvistas buvo suimtas ir atiduotas policijos priežiūron, o paskui išsiųstas Vilkaviškin, kur jis privalėjęs dirbti mokytoju gimnazijoje“ (F 133-6-16). Ten „gimnazijos vyresnybės ir Švietimo valdybos buvo nemėgiamas dėl keisto būdo ir nesutikimų dalyvauti antitarybinėje agitacijoje, kurią vykdė kiti Vilkaviškio mokytojai“ (*Autobiografija*, juodraštis, rašyta 1947-05-27, F 133-6-2,3).

Irena Katilienė pasidalijo savo tėvo, kuris dar nepriklausomoje Lietuvoje mokėsi Vilkaviškio gimnazijoje (čia R. Mironas mokytojavo du mėnesius, prieš išvykdamas į Paryžių (1933 m. rugsėjį–spalį)), prisiminimais (2014-10-17, asmeninis archyvas):

Mano tėtė mokėsi Vilkaviškio gimnazijoj (jaunesnėse klasėse) ir pasakojo man, kad Mironas jų, gimnazistų, akyse yra trenkęs lazda valstiečiui, stovėjusiam prie kiosko, ir surikęs: „Pasitrauk šalin, muzike.“ Jis kėlė panišką baimę mokiniam. Ir Vilkaviškio TBC ligoninės vyriausiasis gydytojas [...] man pasakojo apie Mirono aroganciją ir žiaurumą, apie jo muštrą, kurio neapsikentę, jie, vyriausios klasės gimnazistai, visi labai gerai besimokantys, padarė Mirono iškamšą ir ją su visom apeigom jo ir gimnazijos akyse sudegino... Gimnazijos valdžia jų nebaudė, o Mironas tyliai išvažiavo iš Vilkaviškio gimnazijos ir niekada nesigyrė tokiais dalykais, bent neteko girdėti.

Sovietams antrą kartą užėmus Lietuvą, R. Mironas 1944 m. rugpjūčio mėn. skiriamas LTSR Valstybinės grožinės literatūros leidyklos vyresniuoju redaktoriumi. Bet jau 1944 m. gruodžio 24 d. įteikia pareiškimą leidyklos direktoriui, kuriame pareiškia atsisakantis dirbti šiose pareigose nuo 1945 m. sausio 1 dienos ir nurodo iš viso negalintis dirbti „toje pačioje

⁵ 1947 m. rašytoje *Autobiografijoje* R. Mironas, negalėdamas nuslėpti, panaudoja šį biografijos faktą – tarnavimą buržuazinės Lietuvos kariuomenėje – kaip savo ideologinės brandos laikotarpį. Jis rašo: „Artimas bendravimas su kareiviais, kilusiais iš liaudies, padėjo man susidomėti socialiniais žmonių santykiais. Ėmiau neapkęsti kariuomenėje viešpatavusios fašistinės nuotaikos. Grįžęs iš kariuomenės 1938 metų vasario mėn. 1 d., kelis mėnesius negalėjau gauti pastovaus darbo. Dėl to jaučiau gilią neapykantą visam biurokratiniam buržuazinės Lietuvos režimui ir troškau savo tėvynėje socialinių reformų“ (F 133-6-2,3).

⁶ Žr. p. 16–17.

leidykloje, kur dirbs drg. Drazdauskas“. Nurodomos šios priežastys: pirma, Drazdauskas yra „blogas darbo organizatorius, nemoka pritaikyti bendradarbių palinkimų ir sugebėjimų, savo planuose yra pernelyg fantastiškas ir nerealus, o darbe neturi ištvermės ir pastovumo“; antra, Drazdauskas „neturi pakankamų mokslinių ar literatūrinių kvalifikacijų ir iš viso nėra pakankamos erudicijos žmogus, kad galėtų vadovauti svarbiam grožinės literatūros leidimo darbui“; pagaliau, jis esąs „sunkaus būdo žmogus“, „redakcijoje įvedė ceremonialą, kuriame vaidina Ispanijos grandą“, „dėl nesuprantamų priežasčių“ ėmė keistai elgtis su R. Mironu, „pasveikintas neatsakydavo, užkalbintas tik po ilgokos pauzės teikdavosi atsukti galvą ir išklausyti“, nors „neturi jokio pagrindo keltis į puikybę“ ir nei kiek „nėra intelektualiai pranašesnis, nei turįs gebėjimų dirbti organizacinį darbą“ (F 133-7, 1–21)⁷.

Dar 1938 m., atlikęs karinę tarnybą, R. Mironas norėjo įsidarbinti Kauno universitete, bet, kaip pats rašo 1944 m. rugsėjo 15 d. Kauno universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto dekanui įteiktame *Pareiškime* priimti į darbą, „dėl paskelbtų lingvistinės polemikos straipsnių, kuriuose kritikavau doc. Salio ir doc. Skardžiaus veiklą, buvau įsigijęs fakulteto narių tarpe priešu. Mano kandidatūra nepraėjo“⁸ (F 133-5-1). Nuo 1944 m. spalio 16 d. Kauno universiteto administracijos skyriaus vedėjo įsakymu R. Mironas skiriamas Kauno valstybinio universiteto Istorijos-filologijos fakulteto lietuvių kalbos ir literatūros katedros docentu, neturinčiu mokslo kandidato laipsnio (F 133-5-2). Nepraėjus nė 6 mėn., 1945 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. 91/A Švietimo liaudies komisaras J. Žiugžda Istorijos ir filologijos fakulteto prodekaną docentą Juozą Galvydį nuo kovo 1 d. atleidžia iš pareigų („jo paties prašymu“) ir fakulteto prodekanu skiria Ričardą Mironą (F 133-5-3). Po trijų mėnesių, birželio 15 d., R. Mironas fakulteto dekanui įteikia *Pareiškimą*, prašydamas „leisti fakulteto Tarybos posėdyje ginti disertaciją filologijos mokslo kandidato laipsniui įgyti“. Disertacijos tema – *Sanskrito nominalinės fleksijos formų atitikmenys lietuvių kalbos morfologijoje* (F 133-5-4). Kartu su prašymu pateikiamas ir disertacijos tekstas (nurodyta kaip priedas). Tačiau jau lapkričio 16 d. fakulteto dekanui įteikiamas R. Mirono pareiškimas prašant atleisti iš prodekano pareigų „nuo šios dienos“ (F 133-5-5). Matyt, prašymas nebuvo patenkintas, todėl po mėnesio (1945-12-15) įteikiamas pareiškimas Kauno universiteto rektoriui (F 133-5-6) prašant atleisti iš prodekano pareigų. Jame rašoma, kad eidamas „nedėkingas“ prodekano pareigas R. Mironas dirbo „visa siela atsidavęs universiteto reikalams, sunkiomis karo ir pokario sąlygomis stengdamasis atkurti fakultetą iš nieko, apleisdamas savo didelės šeimos reikalus“, tačiau jo pastangos nebuvo įvertintos: „Už savo nuoširdų darbą ir pasiukojimą iš Universiteto vadovybės pusės (čia neturiu galvoje savo dekaną) susilaukiau ne padėkos ar paskatinimo, o vien priekaištų ir pasityčiojimų,

⁷ Valys Drazdauskas Valstybinės grožinės literatūros leidyklos vyriausioju redaktoriumi dirbo 1944–1949 metais. 1949 m. buvo NKVD suimtas ir nuteistas kalėti 10 metų (kalėjo 7 metus). Jam iškelta byla galbūt susijusi su 1948 m. Valstybinės grožinės literatūros leidyklos išleistas Žemaitės *Raštais* (žr. p. 10–11).

⁸ Apytikriai 1941 m. (data neišlikusi) R. Mirono sudarytame *Mokslinių darbų ir įvairių straipsnių saraše* (F 133-20) nurodyti straipsniai *Kalbos taisyms* (*Vairas* 1936, Nr. 11), *Kalbos gynimo reikalu* (*Vairas* 1937, Nr. 2), *Pabiros. Pastabos kalbos kultūros klausimais* (*Vairas* 1937, Nr. 10), *Tiesos bieškant. Straipsnis kalbos klausimais* (*Vairas* 1937, Nr. 12), *Kritika ir kalbos monopolis* (*Literatūros naujienos* 1937), taip pat klasikinių kūrinių vertimo į lietuvių kalbą recenzijos: *Tolstojaus romano Karas ir taika vertimo recenzija* (*Lietuvos aidas* 1936); *Flaubert'o Legenda apie šv. Julijoną Svetingąjį vertimas iš prancūzų kalbos* (*Vairas* 1937, Nr. 10–11) ir kt.

o pastaraisiais laikais net ižeidinėjimo (mano supratimu) ir aiškiai daromų kliūčių dirbti Fakulteto tvarkymo darbą.“ R. Mironas daro išvadą, kad ar dėl būdo savybių, ar dėl kitų priežasčių yra vadovybės nemėgstamas ir dirba ne tai, ką turėtų dirbti.

Archyve yra ir dar vienas prašymas, rašytas 1946 m. kovo 2 d., taip pat adresuotas fakulteto dekanui, tačiau jau gerokai tiesmukesnis ir kategoriškesnis (F 133-5-7/8). R. Mironas rašo, kad vis dar dirba prodekanu nuo 1945 m. kovo 1 d., tačiau, einant pareigas, jam paaiškėjo, kad „dekanas neveiklus“ (tai dar Švietimo liaudies komisaras J. Žiugžda R. Mironui „buvo pasakęs žodžiu“), vedėjai „nerūpestingi“, iki 1945 m. lapkričio 1 d. fakultetas neturėjo sekretoriaus ir „tas pareigas ėjo J. Jablonskienė, kuri dirbo labai aplaidžiai“. Taigi R. Mironui tenka atlikti 14 žmonių darbą, o už jį gaunamas „tik 400 rublių atlyginimas“ (kitų fakultetų prodekanai už daug mažiau darbo gaunantys daug daugiau, net iki 1 500 rublių). Pareiškimas baigiamas išvada: „Mano nuomone, aš visai teisėtai galėčiau tvirtinti, kad tuo būdu fakultete buvo nusikalstama pagrindiniam socializmo principui.“ Dekano prašoma paskirti aiškia darbo sritį, už kurią R. Mironas būtų atsakingas.

Ši epopėja baigiasi tuo, kad 1947 m. kovo 15 d. TSRS aukštojo mokslo ministro pavaduotojo A. Samarino įsakymu Ričardas Mironas skiriamas Kauno valstybinio universiteto Filologijos fakulteto dekanu (F 133-5-13). Tų pačių metų gegužės 15 d. Mironas įteikia prašymą Kauno universiteto pirminės partinės organizacijos sekretoriui priimti jį kandidatu į VKP(b) narius ir pasižada „būti ištikimu Lenino-Stalino pasekėju“ (F 133-5-14). Jau 1948 m. vasario 7 d. Kauno valstybinio Vytauto Didžiojo universiteto tarybos posėdyje (protokolo Nr. 28/48) Ričardas Mironas sėkmingai apgina mokslų kandidato disertaciją *Aischilo „Prikaltojo Prometėjo“ vertimas* (šią tragediją R. Mironas išvertė dar 1946 m.), taigi, ne tą tekstą, kuris kaip priedas buvo pridėtas prie prašymo ginti disertaciją, teikto prieš trejus metus. Posėdžio protokole rašoma, kad Kauno universiteto rektorius „atsiklausė Aukščiausios atestacinės komisijos, ar antikinių literatūros kūrinių vertimai priimami kaip disertacijos, ir nutarė leisti šią disertaciją ginti“. Posėdyje dalyvavo 25 universiteto tarybos nariai ir dar „apie 200 kitų mokslo personalo narių, studentų ir svečių“. Posėdžiui pirmininkavo prorektorius prof. Abraitis, oficialūs oponentai buvo VU docentas M. Ročka ir Kauno universiteto profesorius M. Račkauskas (F 133-2).

1948 m. gruodžio 1 d. Mironas įteikia prašymą priimti jį VKP(b) nariu, nes „jaučiasi ideologiškai išaugęs ir sustiprėjęs“, ir pasižada vykdyti visus partijos nutarimus (F 133-5-11). Šis jo siekis nebuvo be kliūčių. 1948 m. balandžio 7 d. įvykusiame Kauno universiteto pirminės partinės organizacijos ir komjaunimo organizacijos susirinkime pagrindinis darbotvarkės punktas buvo „partinio budrumo klausimas“. Mironas jame apkaltintas nuslėpęs savo „buržuazinę kilmę“. Svarstant šį klausimą Marksizmo-leninizmo katedros dėstytoja drg. Čerkasova viešai pareiškė, kad universiteto pirminė partinė organizacija pasiėgusi neatsakingai, priimdama R. Mironą kandidatu į partijos narius, nes jis esąs caro pulkininko sūnus. Po šio pareiškimo Marksizmo-leninizmo katedros vedėjas drg. Arapetianas „tuoj pat iš vietos garsiai metė [...] viešą klausimą, ar iš tikro buvęs smetoninio režimo ministras pirmininkas Mironas yra [...] artimas giminaitis“.

Savo pasipiktinimą šiuo susirinkimu, jame keltais klausimais ir „iš pagrindų ydingu kai kurių Kauno universiteto draugų darbo stiliumi“ bei tai įrodančius argumentus Mi-

ronas emociškai išdėsto trijuose rankraščio lapuose (F 133-5-5, juodraštis), *Pareiškime*, adresuotame LKP(b) CK sekretoriui drg. Sniečkui: „Būti Partijos nariu laikau aukščiausia garbe. Tačiau, stodamas į Partiją, galvojau ne apie garbę, o apie tai, kad partijoje geriau ir smagiau jungtis į kovą už fašistų ir fašistinės ideologijos likučių sunaikinimą mūsų Respublikoje, už socializmo sutvirtėjimą. Savo veikloje stengiuosi galvoti ne tiek apie savo paties personažą, kiek apie reikalą, kuriam tarnauju.“ Pareiškime Mironas išsižada savo dėdės kunigo Vlado Mirono, kuris, anot rašančiojo, asmeniškai jam buvo labai priešiškas: „Man asmeniškai kunigas Mironas stengėsi prie progos pakenkti, nes 1934 metais buvau išsižadėjęs katalikybės, kuo turėjau papiktinti jį kaip kunigą, o 1936 metais buvau vedęs svetimtautę (Danijos pilietę), kuo turėjau papiktinti jį kaip tautininką. Turbūt dėl to, 1938 m. baigęs karo tarnybą, ilgai negalėjau rasti pastovaus darbo. [...] Kur dabar yra kun. Mironas, nežinau. Girdėjau, kad suimtas, smulkmenomis nesidomėjau.“ Petras Mironas ir kunigas Vladas Mironas „skaitėsi pusbroliai. Kiek prisimenu, mano tėvas su kunigu Mironu nebendravo... Savo laiku, dar 1903 metais, mano tėvas buvo net savo tėvų ir artimesnių giminių buvo prakeiktas už tai, kad vedęs buvo nekatalikė.“⁹

R. Mironas pareiškia nutraukęs ryšius ir su savo broliu Rudolfu („Tiesa, mano brolis Rudolfas Mironas, buvęs smetoninis karininkas, dabar esąs kažkur Vakaruose, visą laiką stengėsi palaikyti su kunigu Mironu gerus santykius ir naudotis jo parama.“)¹⁰. Teigia, kad, stodamas į partiją, nieko nebuvo nuslėpęs, „jo situacija“ buvo nagrinėjama net Stalino rajono partijos komitete. Taigi kolegų elgesį jis linkęs vertinti kaip siekį pakenkti jam asmeniškai, nes, anot R. Mirono, jo tėvas, „kilęs iš Lietuvos valstiečių, caro karininkų kantai nepriklausė, ir iš viso jis neturėjo jokio karinio išsilavinimo, kariuomenėje tarnavo nerikiuočiu“¹¹. Nurodomos ir kenkimo priežastys:

- a) „išžeidusios moters plepalai ir pletkai“, kuriais patikėjęs drg. Arapetianas pamanė demaskuosiąs liaudies priešą ir „pamėgino įvykdyti savotišką revoliuciją“ (mat universitete dirbusi buvusi rašytojo J. Baltušio žmona, sužinojusi, kad J. Baltušis vedė R. Mirono seserį, sumanusi taip jai atkeršyti; tai Mironui asmeniškai paaiškinęs drg. Dambrauskas);
- b) R. Mironas eina dekanu pareigas ir jaučiasi „esąs geresnis dekanas negu Janulaitis, kurs dirbti nemokėjo ir nenorėjo, arba Venclova, kurs bodėjosi dekanu pareigomis ir dirbti nenorėjo“. Dėl savo iniciatyvų jis nuolat susilaukia priekaištų, ypač dėl

⁹ D. Jakševičiūtė knygoje „Monikos Mironaitės gyvenimo romanai“ pateikia M. Mironaitės prisiminimus (2008, 8–9): „Kai Petras Mironas pagaliau susisiekė su šeima, buvo nuspręsta važiuoti į Lietuvą. Ten gyveno Monikos tėvo pusbrolis, Nepriklausomybės akto signataras Vladas Mironas, jis labai kvietė ir žadėjo paremti. Šeima pasėkė visų Lietuvos inteligentų pavyzdžiu ir 1921 metais grįžo.“ M. Mironaitė pasakoja, kad dėdė Vladas Mironas ją globojo ir paremdavo: „[...] mane šiek tiek priglobė tėvo pusbrolis Vladas Mironas, tuo metu buvęs Respublikos ministru pirmininku. [...] Aš buvau pakviesta pietauti pas jį ir daug ką pamačiau tuose namuose“ (Mironaitė 2002, 139). Kaip bebūtų, vos grįžęs į Lietuvą Petras Mironas paskirtas Lietuvos kariuomenės veterinarijos ligoninės viršininku, nuo 1923 m. dirbo Lietuvos žemės ūkio ministerijoje, buvo veterinarijos inspektorius, vėliau – departamento direktorius.

¹⁰ Rudolfas Mironas 1940 m. „repatrijavo į Vokietiją“ (Mironaitė 2002, 12).

¹¹ Leidinyje „Valstybinė kalba Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.)“ teigiama, kad Petras Mironas turėjo pulkininko leitenanto laipsnį, tarnavo daliniuose, kurie kovojo Rytprūsiose, vėliau Kaukaze. „Po 1917 m. tarnavo A. Kolčako daliniuose, bolševikų paimtas į nelaisvę ir nuteistas sušaudyti, bet, pakeitus nuosprendį, paimtas į Raudonąją armiją“ (Ažubalis ir kt. 2010, 150).

to, jog yra viešai partiniame susirinkime iškėlęs faktą, „kad filologijos fakulteto studentų sąstatas yra užterštas priešiško elemento“.

Dėl šeimos problemų kilo ir vėliau. 1959 m. Bostone išleistos *Lietuvių enciklopedijos* 19 tome pateikta tėvo Petro biograma paskatino R. Mironą kartu su seserimi Monika Mironaite parašyti redakcijai raštą, kad paneigtų, kartu su kitais netikslumais, ir „klaidingas, šmeižiamojo pobūdžio žinias“ apie savo tėvą (F 133-13, juodraštis, be adresato, be datos). Rašte teigiama, kad žinios apie tai, jog tėvas 1912 m. balandžio mėn. persikėlė į Vilnių ir ten būdamas veikė lietuviškose organizacijose bei jas šelpė, yra „iš piršto laužtos“; piktu prasimanymu pavadintas ir teiginys, kad tėvas po 1917 m. revoliucijos tarnavo Kolčako junginiuose, patekęs bolševikams, teistas sušaudyti, o mirties bausmę pakeitus, paimtas į Raudonąją armiją. „Iš tiesų, juokinga alternatyva: arba sušaudysime, arba tarnauk Raudonojoje Armijoje! Taip galėjo samprotauti tik žmogus nesveikos vaizduotės, jaučias didelę neapykantą revoliucijai ir tarybų valdžiai.“

Kaip bebūtų, R. Mironas iš partijos nebuvo pašalintas. Vis tik jis atleidžiamas iš dekanato pareigų ir nuo 1949 m. kovo 11 d. LTSR švietimo ministro A. Knyvos įsakymu Nr. 73 skiriamas Klaipėdos mokytojų instituto direktoriumi (TSRS Aukštojo mokslo ministro įsakymas 363/R, kuriuo R. Mironas atleidžiamas iš dekanato pareigų Kauno universitete ir skiriamas mokytojų instituto direktoriumi, datuojamas 1949-06-18).

Praėjus metams, R. Mironas teikia prašymą atleisti jį iš Klaipėdos mokytojų instituto direktoriaus pareigų. Archyve saugomas LKP(b) centro komiteto sekretoriaus V. Niunkos pavaduotojos Z. Beliajevovos atsakymas, rašytas 1950 m. gegužės 12 d., į Mirono prašymą atleisti jį iš Klaipėdos mokytojų instituto direktoriaus pareigų (F 133-5-22). Rašte teigiama, kad šiuo metu nėra galimybės jį atleisti. Galima spėti, kad teikti tokį prašymą R. Mironą pastūmėjo konfliktas su instituto partinės organizacijos nariais dėl jam iškeltų kaltinimų „amoralium elgesiu“. 1950 m. gegužės 23 d. R. Mironas kreipiasi į Klaipėdos mokytojų instituto VKP(b) pirminės organizacijos sekretorių reikalaujamas „artimiausiame partinės organizacijos susirinkime apsvarstyti VKP(b) nario Šapkinos P. A. elgesį, įnešantį į instituto darbą dezorganizaciją ir šmeižiantį instituto vadovo darbą“ ir „pareikalauti iš drg. Šapkinos paaiškinimo, ką ji supranta savo žodžiais miesto partinėje konferencijoje „amoralus instituto direktoriaus elgesys buityje“¹² ir už jos šmeižtą ją nubausti“ (F133-525).

Tą patį gegužės mėn. Mirono prašymas atleisti iš pareigų adresuojamas LKP(b) CK pirmajam sekretoriui Antanui Sniečkui (F 133-526/27, rusų kalba). Šiame dokumente institutas ir jo partinis biuras kaltinami ydingu darbo stiliumi ir silpnu ideologiniu darbu. R. Mironas rašo, kad Klaipėdos mokytojų institutas nebuvo stiprinamas tinkamais kadrais, jame dirba atsitiktiniai ir neprofesionalūs žmonės (nurodytos kelios pavardės, tarp jų ir Šapkina), kad jis pats nuolat buvo šmeižiamas ir skundžiamas, ypač drg. Šapkinos. Šapkina, Marksizmo-leninizmo katedros dėstytoja, jo nekenčianti dėl to, kad ji buvo numatyta užimti instituto partinės organizacijos sekretorės pareigas, tačiau Mironas tam prieštaravo, kadangi ji „labai bloga dėstytoja“. Taigi Mironas nemato darbo institute perspektyvų ir prašo jį atleisti iš pareigų.

¹² Pareiškime rusų kalba: „Amoralnoje povedenije direktora instituta v bytu.“

Po dviejų mėnesių su tuo pačiu prašymu, tačiau jau daug nuosaikesniu tonu, kreipiamasi į Vladą Niunką. R. Mironas rašo supratęs, kad jo vieta – Vilniuje, „tarp kitų lietuviškųjų kalbininkų“, nes dar yra labai daug ką nuveikti, „atsisakius nuo ankstesnių klaidų“ (F 133-5-29). Kadangi ir šįkart nepavyko gauti teigiamo atsakymo, R. Mironas kreipiasi į LTSR švietimo ministrą A. Knyvą, prašydamas atleisti iš darbo Klaipėdos mokytojų institute, nes gydytojui konstatavo, kad jis sergąs plaučių tuberkulioze ir nerviniu išsekimu (F 133-5-30). LTSR švietimo ministro įsakymu Nr. 249 1950 m. spalio 27 d. R. Mironas atleidžiamas iš Klaipėdos mokytojų instituto direktoriaus pareigų „kaip neužtikrinęs vadovavimo“ ir skiriamas Vilniaus valstybinio pedagoginio instituto Lietuvių kalbos ir literatūros fakulteto Lietuvių kalbos katedros docentu ir vedėju (F 133-5-32). Tačiau 1953 m. rugsėjo 1 d. VVPI direktorius M. Ročka skiria jį Lietuvių kalbos ir literatūros fakulteto dekanu. Martyno Mažvydo bibliotekos fonde išlikęs dokumentas, pavadintas *Be šeimininko (apmatai straipsniui)* (be datos F 133-52), tikriausiai rašytas jau R. Mironui einant Lietuvių kalbos ir literatūros fakulteto dekanu pareigas. Šiame dokumente R. Mironas kolegas Galinį, Altmaną, partinės organizacijos narius ir instituto direktorių Ročką kaltina piktnaudžiavimu. Dokumentas baigiamas taip: „Instituto kolektyvas stebisi, o direktorius Ročka mįslingai tyli. Atrodo, kad ne jis yra instituto šeimininkas.“¹³

1950 m. lapkričio 9 d., ką tik pradėjęs dirbti Vilniaus pedagoginiame institute, R. Mironas priimamas į Vilniaus universiteto Istorijos ir filologijos fakulteto Lietuvių kalbos katedrą antraeilėms docento pareigoms. Vilniaus universiteto profesorius E. Meškauskas R. Mironą jo karjeros Vilniaus universitete pradžioje prisimena kaip „didįjį maristą“, mini ir tuo metu nuo marizmo nukentėjusius profesorius Juozą Balčikonį, dėstytoją rusistą Sokolovą, kuris buvo pašalintas iš universiteto (Žukas 2010, 13). Kad R. Mirono, kaip N. Maro „naujojo kalbotyros mokslo“ skleidėjo, veikla buvo labai aktyvi dar iki pradėdant dirbti Vilniuje, matyti iš jam adresuoto VU studentės Emilijos Natkaitės laiško, rašyto 1949 m. lapkričio 28 d. (F 133–132). Studentė rašo, kad, atsiliepdama į dekanato nurodymą, jog studentai rašytų baigiamuosius darbus aktualiomis temomis, ji kaip komjaunuolė laikanti tai komjaunuolių garbės reikalu ir ketinanti rašyti darbą apie „didįjį tarybinį lingvistą N. J. Marą ir jo kalbos mokslą“ bei prašanti nurodyti literatūros šia tema. Studentė kreipiasi į R. Mironą kaip į žinomą Maro specialistą: „Jūsų Kaune skaitytos paskaitos leidžia spėlioti, kad Marą Jūs esate tikrai gerai išstudijavę, kai tuo tarpu vilniečiai studentai to negali pasakyti apie savo tos pačios disciplinos dėstytojus.“

R. Mirono maristinis entuziazmas matyti iš polemisko straipsnio *Rimtas pavojus tolesniam lietuvių literatūrinės kalbos vystymuisi* (rankraštis, rusų k.), parengto publikuoti *Pravdoje*¹⁴ (F 133-50, 1–10, nedatuotas, bet greičiausiai rašytas 1949 m. pradžioje). Straipsnyje karštai kritikuojamos Lietuvos mokslininkų ir rašytojų „rasistinės ir buržuazinės pažiūros į kalbą ir kalbos mokslą“ ir konkrečiai B. Pranskus dėl jo 1949 m. sausio 16 d. *Tiesoje* paskelbto straipsnio, kritiškai vertinančio 1948 m. Valstybinės grožinės literatūros leidyklos Žemaitės *Raštų* leidimą. B. Pranskaus kritika, o ne Lietuvos mokslininkų suklydimai tikriausiai ir buvo R. Mirono straipsnio priežastis. Straipsnyje teigiama

¹³ 1954 m. M. Ročka pašalintas iš partijos ir iš instituto direktoriaus pareigų dėl politinių motyvų.

¹⁴ 11-as šio vieneto puslapis – prašymas publikuoti straipsnį, adresuotas *Pravdos* vyr. redaktoriui (F 133-50-11).

(p. 9), kad buržuaziniame Lietuvos universitete naujas akademiko N. J. Maro mokslas apie kalbą, atskleidžiantis kalbų suartėjimo dėsninumus, buvo visiškai ignoruojamas ir iki šių dienų yra ignoruojamas LTSR Mokslų akademijoje bei Vilniaus universitete. R. Mironas du kartus teikęs laikraščiu *Tiesa* straipsnius, kuriuose aiškino Maro mokymo pagrindines idėjas, bet jie nebuvo išspausdinti. Tai patvirtina, kad *Tiesos* redakcija laikosi rasistinių pažiūrų į kalbą. Tas pats būdinga ir LTSR mokslo ir politinių žinių skleidimo draugijai: ji niekaip nesutinkanti, kad R. Mironas skaitytų viešąją paskaitą *Kalbų giminystės teorijos ir klasių kova*. Taigi toks „užmaskuotas rasizmas“ keliąs didelį pavojų tolesniam lietuvių literatūrinės kalbos vystymuisi.

Įdomu, kad kitame fondo dokumente, rašytame po trejų metų, matyti, jog R. Mirono pažiūros į kalbotyros mokslą jau yra radikaliai pasikeitusios. Gali būti, kad tai įvyko netrukus po to, kai 1950 m. birželio 20 d. *Pravdoje* pasirodė straipsnis *Dėl marksizmo kalbotyroje*, pasirašytas Stalino. Šiame straipsnyje Maro mokymas buvo paskelbtas anti-marksistiniu, kaip ir kiek vėliau išleistoje knygelėje *Marksizmas ir kalbotyros klausimai*. VU MB rankraščių skyriuje išlikę R. Mirono paskaitų konspektai (F 128-15, be datos), kuriuose maristų požiūris į kalbų giminystę jau vadinamas „nemokšišku“: „Maristai neigė patį kalbų istorinės materialinės giminystės faktą ir tuo stabdė bet kokį kalbos mokslo progresą. Draugas Stalinas savo darbuose kalbos mokslo klausimais yra nurodęs, jog kalbų giminingumas yra neabejotinas ir kad to „giminingumo tyrinėjimas galėtų duoti kalbos mokslui didelę naudą tiriant kalbos vystymosi dėsnius“ (29 psl.). Tarybinių lingvistų pareiga dėl to ir yra ištyrinėti tarybinių kalbų giminingumą“ (F 128-15, *Mūsų daugiatautės tėvynės kalbos*, p. 8).

1953 m. vasario 22 d., raštu kreipdamasis į LKP(b) CK sekretorių A. Sniečkų (F 133-11-4, rusų k.) ir išreikšdamas susirūpinimą dėl labai nepatenkinamos kalbotyros mokslo padėties „mūsų respublikoje“, R. Mironas prašo jo pagalbos ir palaikymo. Kreipimosi priežastis, tikriausiai, ne nepatenkinama kalbotyros mokslo padėtis sovietų Lietuvoje, bet kritiška R. Mirono straipsnio, publikuoto 1952 m. žurnale *Tarybinė mokykla*, recenzija, paskelbta laikraštyje *Lietuvos jaunimas* 1953 m. sausio 24 d., ir dėl to surengtas Lietuvių kalbos katedros ir Rusų kalbos katedros bendras posėdis. Posėdyje „bandyta jį priversti pripažinti“, kad jam pareikšta kritika yra teisinga. R. Mironas to padaryti negalįs, nes „tokio pobūdžio prisipažinimai ir įstūmę tarybinę kalbotyrą į marizmo liūną“. Priešiškas nuotakas Vilniuje kurstąs drg. Kostelnickis, kuris „buvo pats uoliausias maristas ir iki šiol nepripažįsta savo klaidų“. Kostelnickis turįs didelę įtaką Rusų kalbos katedrai, kurioje „pirmaujančias pozicijas užima žmonės, kurie buvo priversti palikti Leningradą būtent dėl maristinių mokslo iškraipymų“¹⁵.

Iš asmeninio pokalbio su buvusiu VU studentu, kuris studijavo Vilniaus universitete 1975 m. ir klausėsi tuo metu R. Mirono skaitytų kalbotyros įvado paskaitų, žinome, kad

¹⁵ V. Kostelnickis, Peterburgo universiteto absolventas, buvo Rusų kalbos katedros vedėju 1956–1964 m. Iki 1947 m. kurį laiką buvo Istorijos ir filologijos fakulteto dekanu („1947 m. E. Meškauskas Vilniaus universiteto rektorius įsakymu buvo paskirtas Istorijos-filologijos fakulteto dekanu. Prieš jį buvęs Istorijos-filologijos fakulteto dekanas rusistas V. Kostelnickis fakultetą buvo suformavęs daugiausia iš rusų ir lenkų tautybių dėstytojų. Istorijos-filologijos fakultetas turėjo tapti ir jau buvo tapęs Vilniaus universiteto svarbiausia rusinimo citadele“ (Voverienė 2019)).

net tada Ričardas Mironas rekomenduodavo studentams skaityti Stalino veikalą *Markizmas ir kalbotyros klausimai*.

Jau po metų prasideda kitas R. Mirono gyvenimo etapas – Černivcų (Ukraina) epopėja. LTSR švietimo ir mokslo ministro įsakymu Nr. 887 nuo 1954 m. liepos mėn. (diena nenurodyta) R. Mironas atleidžiamas iš VVPI dekanu ir Lietuvių kalbos ir literatūros katedros vedėjo bei docento pareigų dėl perėjimo dirbti į Černivcų universitetą (F 133-106)¹⁶. Tokio sprendimo priežastys lieka mįslingos, tačiau iš tuometės Klasikinės filologijos katedros dėstytojų asmeniškai šio straipsnio autorės girdėtų pasakojimų galima spėti, kad vienaip ar kitaip tai buvo susiję su moterimi. Šią prielaidą netiesiogiai patvirtina ir paties R. Mirono jau po metų Černivcų universiteto rektoriui įteiktame prašyme atleisti jį iš visų pareigų universitete aprašytas susirinkimas, kuriame buvo svarstomas jo elgesys (F 133-12-20, žr. žemiau), ir Černivcuose jam skirtas griežtas partinis papeikimas „už nederamus šeimyninius santykius“ (F 133-12, žr. 14 p.).

Černivcuose R. Mironas pradeda dirbti laimėjęs konkursą Lotynų kalbos katedros vedėjo pareigoms eiti (F 133-12), vėliau skiriamas Bendrosios ir lyginamosios kalbotyros katedros vedėju, Černivcų universiteto mokslo tarybos nariu. Tačiau jau 1955 m. birželio mėnesį jis įteikia pareiškimą universiteto rektoriui prašydamas atleisti jį iš darbo (F 133-12-20, rusų k.). Pareiškime nurodomos tokios priežastys: du semestrus išdirbęs universitete R. Mironas įsitikino, kad jame neturi galimybių tinkamai panaudoti savo žinias ir turės dirbti mokslinį darbą kryptyje, kuriai neturi reikiamo pasirėngimo, būtent užsienio kalbų tyrimuose, kuriuos vykdo Užsienio kalbų fakultetas. Mokslo metų pradžioje jis buvęs „pernelyg universiteto vadovybės išaukštintas, o tai sukėlė daugumos fakulteto darbuotojų pavydą“. Šių darbuotojų veiklos principas „neliesk manęs, ir aš neliesiu tavęs“, o R. Mironas su tuo nenorįs taikstyti. Taip pat didele savo klaida jis laiką savo atvirą ir aštrią kritiką prieš fakulteto kolegų „ydingą darbo stilių, dėstytojų nedisciplinuitumą“. Tai sukėlė fakulteto darbuotojų pyktį ir labai pablogino jo darbo sąlygas. Bet galutinai apsispręsti R. Mironą privertęs įvykęs fakulteto darbuotojų (?) (neįskaitoma; nubraukta „profesųjungos“) susirinkimas, kuriame buvo svarstomas jo elgesys. Susirinkime „ant jo... visiškai nesigėdijant... buvo pilama daugybė purvo“, „kiekviena dėstytoja“, kuriai R. Mironas „tiktų į tėvus“, „leidžia sau jį apšaukti ir įžeidinėti“. Nors jis esąs labai dėkingas universiteto vadovybei, vis tik priverstas prašyti atleisti jį iš visų pareigų Černivcų universitete.

Tą patį birželio mėn. R. Mironas kreipiasi į Tadžikijos valstybinio universiteto (Stalinabadas, dab. Dušanbė) Istorijos–filologijos fakulteto dekaną, į Gorkio (dab. Nižnij Novgorod) universiteto rektorių (1955-06-05), į Odesos universitetą (Odesos universiteto Filologijos fakulteto dekanu neigiamas atsakymas rašytas 1955-10-13, F 133-39) su prašymu priimti jį į darbą. 1955 m. birželio 22 d. Stalinabado universiteto mokslo tarybos jis pripažįstamas laimėjęs konkursą užimti docento etatą Rusų kalbos katedroje (F 133-12-27). Bet R. Mironas vis dar nėra atleidžiamas iš pareigų Černivcų universitete. Laiške Tadžikijos valstybinio universiteto rektoriui (F 133-12-31) R. Mironas atsiprašo,

¹⁶ VVPI direktoriaus M. Ročkos įsakymu atleidžiamas nuo 1954-07-22 d. (F 133-108), iš VU jo paties prašymu atleidžiamas 1954-09-01 (F 133-109).

kad nespėja laiku atsiųsti dokumentų, nes jam daroma kliūčių nutraukti darbo sutartį, ir prašo, kad Tadžikijos universiteto rektorius laišku kreiptųsi į Černivcų universiteto rektorius. Tadžikijos universiteto rektorius kreipiasi į TSRS Aukštojo mokslo ministeriją ir gauna atsakymą, kad R. Mironas gali išvykti, net jeigu Černivcų universitetas jo neišleidžia (F 133-12-35). Vis tik Mironui išvykti nepavyksta; jis prašo atidėti įsidarbinimo Stalinate terminą iki 1956 m. rugpjūčio (F 133-12-40) ir 1956 m. birželio 1 d. vėl kreipiasi į Černivcų universiteto rektorius prašydamas atleisti jį iš darbo, nes turis grįžti į Vilnių pas šeimą, o į Černivcų „pervežti šeimos neįmanoma“ (F 133-12-42). 1956 m. birželio 22 d. Mironas kreipiasi užtarimo į Maskvą, į Vyriausiąją universitetų valdybą, prašydamas pervesti į Vilnių, bet gauna atsakymą, kad tai neįmanoma, nes pervedimas galimas tik konkurso būdu (F 133-12-44). Jis aktyviai ieško pagalbos ir Lietuvoje, kreipiasi į savo draugus ir į oficialius asmenis. Išlikęs 1956 m. balandžio 24 d. rašytas G. Zimano, laikraščio *Tiesa* vyr. redaktoriaus ir tuo metu VU dėstytojo¹⁷, atsakymas Mironui, pasirašytas „su draugišku sveikinimu“ (F 133-148-1). Jame rašoma, kad G. Zimanas R. Mirono prašymu kalbėjosi „su eile draugų“. „Visi, su kuo tik kalbėjau, – yra tos nuomonės, kad jūs visiškai galite grįžti į respubliką. [...] Vilniaus universitetas (aš kalbėjau su naujuoju rektorium drg. Bulavu) sutinka užtikrinti Jums darbą. Draugai pataria Jums kreiptis ir į Aukštojo mokslo ministeriją su prašymu, kad Jus perkeltų į Vilnių [...]. Geriausia būtų, kaip sako draugai, kad Jūs dalyvautumėt konkurse, bet laukti konkurso nėra būtina. Draugai sutinka Jus įdarbinti ir be konkurso, o vėliau galėsite dalyvauti ir konkurse. [...] Man atrodo, jog Vilniuje Jūs galėtumėte šiuo atveju būti daug naudingesnis, negu Černivcuose.“

R. Mironas siunčia prašymus priimti jį į darbą VVU Istorijos–filologijos fakulteto dekanui (1956-05-24), taip pat VVPI direktoriui (1956-06-19). Išlikęs A. Churgino laiškas R. Mironui, rašytas 1956 m. birželio 4 d., kuriame teigiama, kad ir jis pats, ir J. Baltušis bando tarpininkauti CK, kad R. Mironui būtų leista grįžti į Vilnių, jie „lankęsi net pas Niunką, bet jis serga“. Tai esą gana sudėtinga, nes „Černivcuose Mironu labai nepatenkinti, yra problemų su grįžimu“. Churginas nieko nežinąs apie ketinimus vykti į Stalinabada (F 133-116). Iš Broniaus Kalinausko¹⁸ laiško Mironui, rašyto 1955 m. gegužės 18 d. (F 133-125), sužinome, kad „anksčiau žmonės buvo palankiai nusistatę“ dėl Mirono pakvietimo dirbti VVPI, bet „paskutiniu metu nuotaikos smarkiai keičiasi, kvietimo nežadama palaikyti“, tačiau priežastys B. Kalinauskui esančios neaiškios.

Kaip bebūtų, Mironui pagaliau leidžiama išvykti iš Černivcų universiteto. Černivcų universiteto partinio biuro sekretoriaus ir universiteto rektoriaus 1956 m. birželio 26 d. išduotoje charakteristikoje (rusų k., F 133-12), be informacijos, nuo kada dirbo, kokius kursus skaitė, apie tai, kad dirbo agitatoriumi, konstatuojama, kad R. Mironui skirtas griežtas partinis papeikimas („strogoje partijnoje vzyskanije“) „už nederamus santykius šeimoje“ („za neuporiadočnostj semejnych otnošenij“). Konstatuojama, kad R. Mironas nesugebėjo sutelkti katedros kolektyvo ir įgyti autoriteto tarp kolegų.

¹⁷ Įtakingas partinis veikėjas, karo metais vadovavęs sovietinių partizanų brigadai, 1944 m. balandžio 12 d. vadovavęs žudynėms Bakaloriškių kaime Trakų apskrityje Onušio valsčiuje.

¹⁸ B. Kalinauskas kartu su R. Mironu studijavo Kauno universiteto Humanitariniame fakultete.

1956 m. gegužės 19 d. R. Mironas gauna VU Istorijos ir filologijos fakulteto dekaną E. Meškauską atsakymą, kuriame jam siūloma apsvarstyti galimybę gauti Klasikinės filologijos katedros arba Užsienio kalbų katedros docento etatą (F 133-5-113). R. Mironas džiaugsmingai priima šį pasiūlymą, rašo galįs dirbti bet kurioje katedroje. Vilniaus valstybinio V. Kapsuko universiteto rektorius įsakymu Nr.355/k nuo 1956 m. rugsėjo 1 d. skiriamas Klasikinės filologijos katedros docentu (F 133-5-118). Vilniaus universitete R. Mironas kyla partinės ir akademinės karjeros laiptais – nuo 1958 m. gegužės vadovauja Užsienio kalbų katedrai, po ketverių metų pradeda vadovauti Prancūzų filologijos katedrai, o nuo 1976 m. iki staigios mirties vadovauja Klasikinės filologijos katedrai. Už mokslinius nuopelnus jis gauna profesoriaus vardą, 1978 m. balandžio 4 d. Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sprendimu jam suteikiamas LTSR nusipelnusio dėstytojo vardas.

Tiek Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, tiek VU mokslinėje bibliotekoje esantys fondai atskleidžia ir kitą, literatūrinę, R. Mirono aistrą. Jis ne tik vertė literatūros kūrinius į lietuvių kalbą, bet ir pats kūrė. Tiesa, jo literatūriniai bandymai taip ir liko archyvuose, kartu su oficioziniais proginiais tekstais, kuriuose jis taip pat pritaikė savo literatūrinius ir muzikinius gebėjimus. R. Mironas mėgo poeziją, ją kūrė tiek lotyniškai, tiek lietuviškai. Jau tarpukaryje jis vertė užsienio autorių šlagerių tekstus į lietuvių kalbą. 1946 m. sukurtos dainos *Tarybinei armijai* žodžius parašęs R. Mironas (muzika – J. Tallat-Kelpšos). Straipsnio autorė, aštuntojo dešimtmečio viduryje studijavusi VU, atsimena Klasikinės filologijos katedros sienlaikraštyje iškabintą R. Mirono odę studentijai, kuri prasidėjo taip: „Trys vilkės graužia studentijos kūną: degtinė, rūkymas ir meilė išvirkščia“. VU archyve išliko ir R. Mirono dainos *Profsajunga* žodžiai ir gaidos (F 128-4). Pakanka pacituoti jos priedainį:

Tavim, tavim, profsajunga galinga,
Mes tikime ir džiaugiamės tavim.
Su partija į komunizmo erą
Žygiuojame užtikrintom širdim. (*bis*)

VU saugomas ir 1967 m. datuojamas pjesės tekstas *Mėnuo saulužę vedė (epizodas iš studentų gyvenimo)* (F 128-202, rankraštis). Norėta jį publikuoti, bet rankraštis sėkmės nesulaukė. Pjesės tema – santuoka be meilės, tik iš išskaičiavimo, laimės neatneša. Pjesėje kalbama ne tik apie studentų meilės trikampį, bet ir apie socialistinę revoliuciją kaip „didžiausią meilės aktą“. „Ją vykdo iš meilės skriaudžiamam žmogui. Iš jos kyla gėris – daugumos žmonių materialinis ir kultūrinis pakilimas, kuriuo visi tik džiaugiasi“ (p. 42).

R. Mironas sukūrė daug odžių savo kolegų jubiliejų proga, giesmę *Carmen saeculare* (1978 m.), skirtą universiteto jubiliejui. Kaip ir gyvenime, taip ir kūryboje, nemažai dėmesio skirta moterims. 1964 m. sukurta poema *Anakreontas ir aš* (F 133-73), kurioje R. Mironas apibendrina savo gyvenimiškąją patirtį, susijusią su moterimis, – šios turėjo nemažą įtaką jo karjeros vingiams. 1975 m. jis nusiuntė poemą žurnalo *Moteris* redakcijai, norėdamas prisidėti prie Tarptautinių moters metų minėjimo, bet redakcijos atsakymas

buvo neigiamas: poema esanti per ilga, o „jos literatūrinę vertę tegul vertina specialistai“. Kitos moterims skirtos odės – *Ad feminam*, *Ad caelestem*, *Gloria vobis* – taip pat liko neišspausdintos (F 133-76).

Poema *Anakreontas ir aš*, sukurta anakreontinės lyrikos motyvais, iš tiesų yra didelės apimties (3 lapai po du stulpelius). Po darbo grįžęs namo, pavargęs ir susierzinęs dėl kolegijų neveiklumo ir neatsakingumo, lyrinis herojus užsnūsta ir jį sapne aplanko Anakreontas:

Vėlai iš darbo
 namo parėjęs,
 Prie savo stalo –
 Prie manuskriptų –
 Ilgai sėdėjau.
 Buvau pavargęs,
 Tirtėjo rankos,
 Ir trupučiuką
 Skaudėjo galvą.
 Turėjau šneką
 Tą dieną rimtą.
 Turėjau grumtis
 Dėl mokslo darbo,
 Dėl disciplinos
 Ir dėl kitokių
 Rimtų dalykų.
 Man pikta buvo,
 Kad mūsų moters,
 Kolegės mano,
 Kaip man atrodė,
 Pasyvios buvo,
 Kad sunkiai kibo
 Į mokslo jauką,

Kad fakultetą
 Atgal jos traukė,
 Kad joms pirmiausia
 Namai rūpėjo,
 Kad jos tarp kitko
 Mylėjo vyrus,
 O mokslui buvo
 Gan abejingos
 Ir nesilaikė
 Drausmės darbinės.
 Tolydžio slūgstant
 Teisingam pykčiui,
 Pradėjau snausti...
 Staiga į mano
 Buveinę nykią
 Šviesa suspindo.
 Audringas vėjas
 Pravėrė langą,
 Ir manuskriptai
 Pabiro žemėn.
 Prie mano stalo
 Artėjo senis. (1 psl.)

Lyrinis subjektas kaltina Anakreontą, kad pernelyg išaukštino ir todėl išpaikino moteris. Anakreontas jam atsako, kad, jei pasaulyje nebūtų moterų, tai „nebūtų džiaugsmo, / Nebūtų meilės, / Vaikų nebūtų! Nebūtų darbo, / Nebūtų mokslo, / Kovos nebūtų, / Nebūtų laimės“ (2 psl.). Lyrinis herojus oponuoja: jei nebūtų moterų, „tada pasauly / Nebūtų barnių, / Nebūtų pinklių / Ir apkalbėlių, / Pavydo, pykčio, / Širdies kankynės / Tada nebūtų!“ (3 psl.).

Tame pačiame fondo dokumentų saugojimo vienetė esančios eilės, matyt, yra atskiri kūriniai (nors akivaizdi pirmosios poemos minties taša), jose taip pat kalbama apie moteris ir meilę. 11–14 p. užrašytoje poemoje vaizduojama situacija, susijusi su moksline diskusija, bei konkurencija tarp lyrinio subjekto, kurio pranešimas vadovo įvertintas puikiai, ir merginos, kurią, matyt, herojus myli, bet kurios kaip mokslininkės gebėjimai, herojaus akimis, yra menkesni. Keli posmai iš šios poemos:

Moterie, moterie miela,
 Tu juk pasaulio druska.
 Žygdarbį didį pranoksta
 Tavo šventoji auka.
 Tau vaikučius glamonėti
 Liepė akloji gamta.
 Vyra mylėdama dirbi
 Darbus jo nepaliepta. (11 psl.)
 Dirbi tačiau neblogiausiai,
 Kartais už jį daug puikiau.
 Kiek nuostabiųjų kvailysčių
 Apie tave prisakiau!
 Mūsų progresas tau rūpi,
 Laimė žmonijos pilna.
 Tu – komunisto sesutė,
 Tu – komunisto žmona!
 Tu ir pati komunistė.
 Reikalo štai kur esmė:
 Meilė, brolybė ir laimė –
 Štai komunizmo prasmė.
 Myliu tave, kai tribūnoj
 Stovi tu tarpe minios,
 Ir disertacijos mintys
 Liejas iš tavo burnos.
 Myliu tave, nes į šventą
 Kovą savaime veržies.
 Tau nuoširdžiai aš pavydžiu
 Tavo aistringos širdies.

Mūsų darbai – tau naujovė,
 Perprasti juos tau sunku.
 Klaidos ir trūkumai lydi
 Žengiančius mokslo taku.
 Tad prieš tave ir dažnokai
 Šmeižto pakyla audra.
 Savąją vertę žinoki,
 Būk išdidi ir tyra.
 Gal, jausmuose pasiklydus,
 Tu ir nesyk suklupai.
 Gal ir nesyk susvyravo
 Tavo dorovės stulpai. (12 psl.)
 Gal, nemylėdama vyro,
 Guolį sujungei su juo.
 Ir pasiskyrei kankynei:
 Tavo širdis – ne akmuo.
 Gal ir tavęs nemylėjo
 Vyras, kurį išrinkai.
 Ir nepatogiai išėjo:
 Engelsą tu užmiršai.
 Engelsas – vyras protingas.
 Perprato meilę tikrai.
 Jo pranašavimai aiškūs
 Pildosi šiandien dažnai.
 Šunkeliais klaidžiot nereikia.
 Tavo keliai – į žvaigždes.
 Tavo garbė dar neblėsta,
 Ji niekada neužges. (13 psl.)

Cituoti poetinės kūrybos fragmentai, kurių spausdinti nesiėmė net sovietiniai žurnalai, savo tikslais ir idėjomis nesiskiria nuo R. Mirono propagandinių tekstų, pavyzdžiui, nuo 1977 m. lotyniškai parašytos kalbos Bolševikų revoliucijos 60-mečio minėjimui (F 128-22-1, *Klasikinės filologijos katedros vedėjo R. Mirono užrašų sąsiuvinis*):

Vivat Magnus October, qui aerae luminosae generis humani initium fecit!

Magnus October

Sexaginta anni etiam in vita hominis singularis est intervallum maximum. Sed in vita civitatis nostrae id intervallum immo plures innovationes induxit!

In vita civitatis autem id spatium temporis exiguum esse putatur. Incredibili celeritate omnes populi civitatis nostare partibus communistarum adjuvantibus et dirrigentibus vires productrices auxerunt, cultum et humanitatem in altitudinem, ante in [neįskaitoma], excelserunt. [...] In omnibus continentibus homines laborarii magna cum spe patriam nostram tuentur. Doctrina marxismi-leninismi vincit. [...] Gloria autem revolutionis militibus, qui pro felicitate hominum laboriosorum ceciderunt! Gloria maxima vitae socialisticae aedificatoribus! [...]

Šis VU mokslinėje bibliotekoje ir Nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje R. Mirono fonduose esančiais iki šiol nepublikuotais dokumentais paremtas tyrimas yra pirmasis bandymas nubrėžti Ričardo Mirono karjeros trajektoriją. Į fondus patekę dokumentai yra selektyvūs ir neišsamūs, bet ir jie atskleidžia Ričardo Mirono asmeninėmis ambicijomis grįstus sprendimus ir abejotinus moralinius pasirinkimus. Išskirtinis fondų bruožas – dokumentų, susijusių su skundais, kaltinimais ir priekaištais, gausa. Juose R. Mironas savo asmeninius oponentus pateikia kaip tarybinės santvarkos priešus, ideologiškai nepatikimus elementus. Pats R. Mironas vaizduojamas kaip sąmoningas ir ryžtingas kovotojas už komunizmo pergalę. Vis dėlto fonduose nerasta dokumentų, atsakančių į klausimą apie R. Mirono klientūrinius ryšius su aukščiausia partine nomenklatūra, kuo buvo paremtas aukščiausių to meto partinių veikėjų visapusiškas jo palaikymas, nepaisant nuolatinės konfliktiškos darbuočių kaitos ir partinių nuobaudų. Akivaizdu, kad, norint rasti atsakymus, prireiks platesnio istorinio tyrimo ir kitų archyvinų fondų duomenų paieškos bei įvertinimo.

Šaltiniai

- Ažubalis, A., D. Builienė, R. Kazlauskaitė-Markelienė. 2010. *Valstybinė kalba Lietuvos kariuomenėje (1918–1940 m.)*. Vilnius: Generolo J. Žemaičio Lietuvos karo akademija.
- Jakševičiūtė, Dagnė. 2008. *Monikos Mironaitės gyvenimo romanas*. Vilnius: Alma littera.
- Juchnevičienė, Nijolė. 2013. Klasikinė filologija ideologijos gniaužtuose (1940–1953 metai). *Literatūra* 55(3), 99–114.
- Mironaitė, Monika. 2002. *Apie gyvenimą, meilę, kūrybą...* Vilnius: Margi raštai.
- Redaktoriaus netekus (Ričardo Mirono atminimui). 1981. *Kalbotyra* 32(1), 143–144.
- Ričardo Mirono fondas*. VU MB Rankraščių skyrius, F 128 (214 s. vien.).
- Ričardo Mirono kolekcija*. Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, F133 (162 s. vien.).
- Voverienė, Ona. 2019. Profesorius Eugenijus Meškauskas ir jo mokslinė mokykla. *Mokslo Lietuva*, 2019 04 22.
- Žukas, Vladas. 2010. Iš užrašų apie Eugenijų Meškauską. *Naujoji Romuva* 1, 5–13.